

Skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

School social workers' work with pupils who have
neuropsychiatric disability

Författare:

Kia Varis

Cecilia Österberg

Nivå: Grundnivå

Kursnamn: Examensarbete för Socionomexamen

Kurskod: GSA2AF

Högskolepoäng: 15 hp

Handledare: Maria Fjellfeldt

Institution: Hälsa och välfärd, högskolan dalarna

Examinator: Susanne Gustafsson

Examinationsdatum: 2025-03-27

Skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker Open Access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open Access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten Open Access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (öppet tillgänglig på nätet, Open Access):

Ja

Nej

Innehållsförteckning

Abstract	5
Keywords	5
Sammanfattning	6
Nyckelord	6
1. Inledning	7
1.1. Problemformulering	9
1.2. Syfte och frågeställningar	9
2. Centrala begrepp	11
2.1. Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning	11
2.2. Delaktighet	11
2.2.1. Tillgänglighet	12
2.2.1.1. Bemötande	13
3. Tidigare forskning	14
3.1. Skolkuratorers uppdrag	14
3.2. Delaktighet i skolan	15
3.3. Tillgänglighet i skolan	16
3.4. Bemötande i skolan	17
3.5. Sammanfattning av tidigare forskning	18
4. Systemteori	19
4.1 Beskrivning av den ekologiska systemteorin	19
4.2 Motivation och tillämpning	20
5. Metod	21
5.1. Design	21
5.2. Urval	21
5.3. Material och datainsamlingsmetod	21
5.4 Tillvägagångssätt	22
5.5 Dataanalys	23
5.6 Trovärdighet och pålitlighet	24
5.7 Metoddiskussion	25
6. Etik	28
7. Resultat	30
7.1. Skolkuratorers arbetsätt	30
7.1.1. Metoder och verktyg	30
7.1.2. Stöd och att synas	31
7.1.3. Praktisk kommunikation	31
7.1.4. Förhållningssätt för professionen	32
7.2. Förutsättningar för skolkuratorers uppdrag	32
7.2.1 Handlingsutrymme	32
7.2.1.1. Negativa aspekter	33

7.2.1.2. Positiva aspekter	33
7.2.2. Negativa miljöfaktorer	34
8. Diskussion	35
8.1. Skolkuratorers arbetsätt och förutsättningar	35
8.2. Slutsats	39
9. Referenser	41
Bilagor	44
Bilaga ett	44
Bilaga två	45
Bilaga tre	47
Bilaga fyra	48

Abstract

The study's purpose was to gain a deeper understanding of how school social workers work with pupils that have neuropsychiatric disabilities, with a focus on barriers and opportunities. The study's questions are about participation, accessibility and approach. The study was conducted through six semi-structured interviews and analyzed through a thematic analysis. The results showed that school social workers work with pupils that have neuropsychiatric disabilities look different and they have different conditions. Both positive and negative conditions emerged, it was about the environment and the school social workers room for action, such as lack of knowledge development, internal tutorial to reach more pupils and functioning cooperation between the professions. The school social workers working methods were also a large part of the results and highlighted, for example, how the tone is adapted based on the situation, lifting questions to the organizational level and exercises for body awareness and identity strengthening.

Keywords

Accessibility, approach, neuropsychiatric disability, school social workers, participation.

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att få en djupare förståelse för skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, med fokus på hinder och möjligheter. Studiens frågeställningar handlar om delaktighet, tillgänglighet och bemötande. Studien har genomförts genom semistrukturerade intervjuer och analyserats genom en tematisk analys. Resultatet visade att skolkuratorernas arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ser olika ut och de har olika förutsättningar. Det framkom både positiva och negativa förutsättningar, det handlade om miljön och skolkuratorers handlingsutrymme som exempelvis bristande kunskapsutveckling, intern handledning för att nå ut till fler elever och ett fungerande samarbete mellan professionerna. Skolkuratorers arbetssätt var också en stor del i resultatet och där lyfts exempelvis hur tonläget anpassas utifrån situationen, att lyfta frågor till organisationsnivå samt övningar för kroppsmedvetenhet och identitetsstärkning.

Nyckelord

Bemötande, delaktighet, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, skolkurator, tillgänglighet.

1. Inledning

Alla elever har inte samma behov av stöd och behöver olika former av förutsättningar för att nå målen med sin utbildning. Det är inte diagnoser som bestämmer om elever ska få hjälp utan stödbehoven. Elevhälsan och skolkuratorns roll är av vikt när det ska avgöras vilken anpassning som behövs eller vid utformning av stödet för elever med svårigheter. Dock används inte kompetensen fullt ut, utan skolkuratorerna bör ha mer inflytande i arbete med miljö och undervisnings anpassning (Szönyi, 2020).

Skolan behöver bli bättre på att möta elevernas olika behov utifrån deras förutsättningar och en grupp som belyses är elever som har funktionsnedsättningar. Delaktigheten är viktig inom flera områden och den genomsyrar till viss del skolan men finns inte i styrdokument eller uttryckligen i skollagen när det skrivs om inflytande och att ta del i arbetet. Delaktighet kan betyda olika saker och när professioner har samma förståelse för detta så kan arbetet underlättas. Delaktighet kan delas in i sex delar och dessa är samhandling, engagemang, erkännande, autonomi, tillhörighet, tillgänglighet och då både fysisk, tillgängligt meningssammanhang och sociokommunikativt samspel (Szönyi, 2020). Enligt Sundström Graversen och Hejlskov Elvén (2021) handlar tillgänglighet om att individer ska kunna vara med fast de har en funktionsnedsättning. Människor behöver inte bara anpassa det fysiska, utan även bemötande som hur hen pratar, att en förutsägbarhet skapas samt att ens förväntningar anpassas.

Cirka 200 000 personer i Sverige har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) (Sundström Graversen & Hejlskov Elvén, 2021). Ungefär tio procent av eleverna i skolan har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2024). Kognitiva funktioner kan visa sig på många sätt och i olika situationer till exempel vilka beslut vi tar, hur vi kommunicerar, hantering och reglering av känslor, social kompetens, hantering av sinnesuttryck, avsikter och förmåga att koncentrera sig (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2024). Funktionsnedsättningar kan synliggöras i skolmiljö och orsaka diverse hinder för elever med NPF. Enligt Lindqvist (2020) skapas funktionshinder när samhället inte har anpassat miljön för alla. Bristande tillgänglighet och attityder som är diskriminerande är av betydelse för socialt arbete vid användning av socialvetenskapliga "glasögon". Dessa är av vikt när de professionella tittar på problem som hör ihop med bland annat utbildning då rättigheterna ska se lika ut för personer med NPF som för personer utan.

Något som har varit vanligt är att problem tolkas med hjälp av den medicinska ansatsen och att problemen kopplas till individen, individfokus finns i hög grad kvar. Creswell och Poth (2018) beskriver att forskningen inom området har gått från medicinska defekter hos individen till mer fokus på miljöaspekters påverkan och mänsklig skillnad.

Skolkuratorer tillsammans med övrig skolpersonal kan många gånger möta elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning vilket gör att skolkuratorernas profession har stor betydelse för eleverna. Skolan och elevhälsan har ett ansvar och skyldigheter gentemot dessa elever som framgår av 1 kap. 4 § Skollag (2010) som syftar på att utbildningen ska ta hänsyn till barns behov samt ge stimulans för att de ska utvecklas bra. Utbildningen ska försöka kompensera olikheter och ge förutsättningar att klara av studierna. Lagen nämner även att utbildningen ska samarbeta med hemmen för barnens skull. Enligt 2 kap. 25 § skollag (2010) ska elevhälsa finnas som omfattar insatser som specialpedagogiska, medicinska, psykosociala samt psykologiska, vilket kuratorer är en del av. Elevhälsan arbetar både hälsofrämjande och förebyggande på olika nivåer med olika professioner. Elevhälsan ska också stödja elevernas personliga växt mot målen med utbildningen.

En utmaning för många elever är hur deras psykiska hälsa och det psykosociala påverkas av de hemförhållande elever har, för att på ett bra sätt kunna klara av skolan. För att kompensera för svårigheterna eleven upplevt kan en trygg plast där utveckling, personlig växt samt stöd och lindring ge eleven förutsättningar i skolan (Kjellgren, 2024). Det finns flera olika teorier i socialt arbete, skolkuratorer använder dessa vilket kan ses i det Isaksson och Sjöström (2017) identifierat, att skolkuratorer använder teorierna; empowerment, antiförtryckande, uppgiftscentrerat samt systemteori. En viktig del av skolkuratorernas roll var att arbeta för eleverna, de arbetade mot hinder och förde elevens talan (Isaksson & Sjöström, 2017). Vi kan här se att skolkuratorer arbetar för att förbättra elevens förutsättningar att må bra, utvecklas i skolan och ge elever möjlighet att kunna möta utmaningar på lika villkor trots eventuella olikheter mellan dem. Detta ger en tydlig koppling till socialt arbete och knyter an till den globala definitionen av socialt arbete som profession, som International Federation of Social Workers (u.å.) lyfter att professionen jobbar för utveckling, med att möta utmaningar, påverka strukturen och öka välbefinnandet. Professionen arbetar även utifrån centrala principer som exempelvis respekt för mångfald, barnets bästa, social rättvisa och kollektivt ansvar (International Federation of Social Workers, u.å.). En av principerna i socialt arbete kan ses i tillgängligheten som Carlberg och Granlund (2019) tar upp, att en viktig miljö i barnens liv är

skolan och att samtliga barn kan vara med. Detta handlar om social rättvisa och är en samhällelig investering i utveckling.

1.1. Problemformulering

Det efterfrågas mer forskning gällande skolkuratorers arbete då området har kunskapsluckor, forskningen kan leda till både nya arbetssätt och teorier (Blom et al., 2020). Kunskap det behövs mer av är förutsättningar för professionsyrket samt specifika kunskaper då skolkuratorer är ensamma i ett fält med många andra professioner. Detta gäller bland annat skolkuratorers legitimitet i elevhälsan, deras psykosociala insatser samt betydelsen för hur eleverna mår och hur det går för dem i skolan (Isaksson, 2020). I tidigare forskning framkom att skolkuratorers kunskap inte nyttjas fullt ut, att de är överbelastade vilket gör att deras tillgänglighet minskar och att fokus ofta hamnar på individnivå. Flera saker påverkar skolkuratorernas handlingsutrymme negativt exempelvis organisationen, systemfaktorer, otydligheter och begränsningar. Det framkom även att spänningar fanns mellan skolkuratorerna och lärare. Spänningar kan också ses gällande delaktighet för lärare och elever då de har olika syn på begreppet, elever har fokus på det sociala och lärare har fokus på prestation och närvaro. Det finns olika hinder och förutsättningar för delaktighet i skolan, elever med NPF har begränsad delaktighet och de påverkas negativt i flera andra aspekter i skolan. Exempel som Carlberg och Granlund (2019) tar upp är att elever med NPF hade en sämre relation till lärare, de var mer mobbade och hade oftare provat på droger. Vidare tar tidigare forskning upp att flertalet lärare pratar om funktionshinder med sina klasser men främst utifrån ett medicinskt synsätt och utifrån elevernas egen problematik. Barn ser tidigt skillnader mellan människor och lär sig normer som påverkar negativt i samspelet med barn som har NPF menar Hansen et al. (2024). För att inkludera, underlätta och stötta finns flera saker lärarna kan göra för individen och gruppen, exempelvis hur de kommunicerar och miljön. Med vetskapen om att området kring skolkuratorers arbete har en del kunskapsluckor så anses en av de kunskapsluckorna vara skolkuratorernas arbete med delaktighet, bemötande och tillgänglighet för elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

1.2. Syfte & frågeställningar

Syftet med studien är att skapa en djupare förståelse för skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, med fokus på hinder och möjligheter.

- Hur arbetar skolkuratorer med delaktighet för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar?

- Hur arbetar skolkuratorer med tillgänglighet för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar?
- På vilket sätt arbetar skolkuratorer med bemötandet gentemot elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar?

2. Centrala begrepp

I detta kapitel lyfts och definieras några viktiga begrepp som används i studien eftersom det finns olika tolkningar av begreppen samt för att läsaren ska få en större förståelse gällande innebörden. Det första begreppet är *neuropsykiatrisk funktionsnedsättning*, därefter kommer *delaktighet* och följs av *tillgänglighet*, vilket är en del av delaktighet. Till sist kommer *bemötande* som påverkar tillgängligheten.

2.1. Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

I begreppet neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ingår olika diagnoser som exempelvis ADHD, Autism, toretts syndrom, OCD, språkstörning och dyslexi. Människor föds med NPF och hjärnan fungerar annorlunda samtidigt ter det sig olika utifrån kön, ålder med mera. Om en individ har NPF kan personen ha problem med koncentrationen, impulskontrollen, minnes problematik, problem med motoriken samt att planera och organisera (Region Uppsala, 2022). Enligt Carlberg & Granlund (2019) som utgår från folkhälsomyndighetens rapport från 2011 så finns neuropsykiatriska funktionsnedsättningar där exempelvis diagnoser som ADHD, DAMP, autism, dyslexi, intellektuell funktionsnedsättning och dyskalkyli inkluderas. Barn med NPF har en problematik som ter sig på olika sätt och kan innebära problem med uppmärksamheten, läsningen, skrivandet, räknandet men även för den motoriska kontrollen och talsvårigheter för att nämna några (Carlberg & Granlund, 2019).

2.2. Delaktighet

Utifrån olika professioner och vilken grupp av individer det handlar om, kan begreppet delaktighet betyda olika saker. Användningen av begreppet delaktighet har betydelse för individer som har funktionsnedsättningar på flera sätt och i olika situationer (Hallberg & Hallberg, 2018). Det finns olika modeller för att tolka delaktighet, enligt Szönyi (2020) kan delaktighet delas in i sex delar och dessa är samhandling, engagemang, erkännande, autonomi, tillhörighet, tillgänglighet och då både fysisk, tillgängligt meningssammanhang och sociokommunikativt samspel. Sundström Graversen och Hejlskov Elvén (2021) menar att bemötande påverkar tillgängligheten.

En del av delaktighet handlar om de skyldigheter och rättigheter individer har, hur samhället är uppbyggt samt hur elever i skolan lär sig. En annan del av delaktighet är i undervisningssammanhang där eleverna kan vara aktiva och höras, i aktiviteter förstås

delaktighet genom att elever får vara med och bestämma. Social delaktighet kopplas till hur eleverna upplever delaktighet samt inkludering i gemenskap (Skolverket, 2015).

Delaktighet som vi ovan nämnt kan betyda olika saker och har olika delar, förutom att använda oss av Szönyi (2020) och Skolverkets (2015) förståelse av begreppet delaktighet har vi valt att fördjupa oss i en av delarna från Szönyis (2020) modell, vilket är tillgänglighet. Då vi anser att tillgänglighet är centralt för personer som har NPF samt är ett område som intresserar oss.

2.2.1. Tillgänglighet

Tillgänglighet kan vara dels fysisk, tillgängligt meningssammanhang och sociokommunikativt samspel. Tillgänglighet i aktiviteter handlar om det fysiska som hur miljön är formad, för meningssammanhanget är tillgänglighet att samtliga deltagare kan förstå både vad som är målet men också innehållet i aktiviteten. Tillgängligheten i aktiviteter handlar även om den kommunikativa tillgängligheten som att koder, regler och språk är förståeliga (Szönyi, 2020). Hallberg och Hallberg (2018) beskriver att fysisk tillgänglighet exempelvis handlar om att komma åt lokaler, att det finns fungerande stödmaterial och hjälpmedel. De skriver vidare att kommunikativ tillgänglighet kan vara att digitalt få tillgång till information och även att kunna kommunicera med nära och kära utan att personer fysiskt behöver träffas, det krävs att individer hjälps åt för att det ska fungera. Psykosocial tillgänglighet handlar om attityder från andra personer samt tillgång till en sfär som skola eller arbetstillfälle och att dessa är anpassade efter personen och situationen. Enligt Sundström Graversen och Hejlskov Elvén (2021) handlar tillgänglighet om att individer ska kunna vara med fast de har en funktionsnedsättning. Människor behöver inte bara anpassa det fysiska, utan även bemötande som hur de pratar, att de har en förutsägbarhet samt att förväntningarna anpassas.

Som nämnts ovan påverkar bemötande tillgängligheten, vilket gör att bemötande blir ett intressant område att utforska i kombination med tillgänglighet och delaktighet då allt hänger ihop och påverkar varandra.

2.2.1.1. Bemötande

Bemötande beskrivs enligt Udd (2004) utifrån tre olika nivåer, kollektiv, organisation och individuell. Vad som ses i lagar och riktlinjer, är synen som samhället har på rättigheter och är den kollektiva nivån. Detta tolkas sedan av offentliga verksamheter och myndigheter, vilket är basen för både attityder och arbetsätt som är den organisatoriska nivån. Mötets betydelse är av stor vikt när det kommer till den individuella nivån, även professionellas tolkningar och attityder har betydelse. Saker som kan påverka bemötande är exempelvis maktförhållanden, fördomar, normer och resurser. Hallberg och Hallberg (2018) beskriver faktorer som underlättar i det professionella bemötandet, dessa är empati, kunskap, respekt och medmänsklighet.

Delaktighet var första delen i vår så kallade trappa som har tre delar, denna följdes av en del av delaktigheten vilket var *tillgänglighet* och trappan avslutades här med *bemötande* som påverkar tillgängligheten.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer tidigare forskning om skolkuratorers arbete, delaktighet, tillgänglighet och bemötande tas upp, för att sedan avslutas med en sammanfattning.

3.1. Skolkuratorers uppdrag

Isaksson och Sjöström (2017) kom fram till att skolkuratorers arbete utgår ifrån barnperspektivet, på grund av det ställde sig skolkuratorerna emellanåt mot skolan som till viss del var förtryckande. Vidare tar artikeln upp att mycket av forskningen gällande skolkuratorers arbete kommer från USA och har ett synsätt där främst individen ska förändras som norm och det finns hinder för större förändringar. När skolkuratorer ansvarade för flera skolor så blev det mer individfokus trots att de fått utbildning och kunskap om både mikro och makronivåerna. Likheter kan ses med vad Dupper et al. (2014) belyser, att socialarbetarna i skolan har kunskap som passar för att se strukturella och sociala hinder för lärande, dock nyttjas inte denna kunskap. Hur många skolor kuratorn ansvarade för påverkade om fokus hamnade på individen eller miljön, överlag låg fokus på individen. Både organisationsfaktorer och systemfaktorer påverkade vad som var genomförbart gällande insatser i skolan. Artikeln tar även upp att resurser inte investeras, det är fortsatt överbelastning vilket hindrar arbetet med miljön som skulle vara gynnsamt, istället för att anställa fler kuratorer bör skolan nyttja och informera om den kunskap social arbetarna i skolan besitter, vilket kan vara resurssparande.

Enligt Isaksson och Sjöström (2017) kan teorierna empowerment, antiförtryckande, uppgiftscentrerat samt systemteori identifieras som skolkuratorerna använder i sitt arbete, detta lyfts utifrån skolkuratorers beskrivning av sitt arbete. Metoder kan ge en viss legitimitet gentemot andra professioner, dock saknas metoder anpassade efter skolkontexten, vilket gör att kuratorerna får situationsanpassa dessa. Skolkuratorer har en helhetssyn på problem medans andra professioner ser på problemen på andra sätt, vilket kan skapa spänningar. När styrkeperspektivet används kan spänning skapas då andra professioner rör sig mer mot en medicinsk förklaringsmodell. Skolkuratorerna önskade att arbeta förebyggande då det hjälper deras arbetsbelastning på sikt, detta arbete prioriteras bort då faktorer som skolkuratorerna inte kunde påverka i organisationen hindrade. Likheter kan ses med det Isaksson (2016) skrev gällande begränsningar och otydlighet i handlingsutrymmet gällande både att ta för sig och tilldelas det. För att kunna utföra sitt arbete på önskvärt sätt behövs legitimitet vilket saknas i form av tydliga beskrivningar av arbetsuppgifter, kuratorerna kan bland annat få bekräftad

legitimitet av rektorer. Då lärarprofessionen dominerar i skolorna där skolkuratorer arbetar skapas spänningar, denna spänning finns dock inte inom elevhälsan på samma sätt (Isaksson, 2016). Detta kan kopplas ihop med det Kjellgren (2024) tar upp i sin avhandling, att det finns en otydlighet kring skolkuratorers profession, då synen kan vara delad vilket kan bidra till att skolkuratorer hamnar på uppdrag som inte tillhör deras expertis. Det framkom även att vårdnadshavare gärna tog kontakt med skolkurator då skolkuratorerna var tålmodiga medans lärare ansågs dömande gentemot de elever som hade beteende problem. När det kom till de enskilda samtalen med barnen som skolkuratorerna hade var målet att få till förändringar i beteendet samt bättre känslor. För att kunna hjälpa barnen i en miljö som är säker och trygg låg ett fokus på allians och samtalsprocess. Det är av vikt att ha makthierarkin i beaktning då den finns i relationen mellan elev och skolkuratoren. Samtalssituationer kan förstås genom bland annat empati och vilka relationella färdigheter skolkuratoren har. För skolkuratorerna finns det saker som är viktiga som exempelvis engagemang, empati, närvaro samt aktivt lyssnande (Kjellgren, 2024).

3.2. Delaktighet i skolan

Carlberg och Granlund (2019) skrev att om elever har NPF så var det mer troligt att dessa elever hade begränsad delaktighet. Elever med NPF hade en sämre relation till lärare, de var mer mobbade och hade oftare provat droger. Dessa elever hade sämre relation till sina föräldrar, de kom oftare från familjer med sämre ekonomi och var oftare killar. Elevers engagemang påverkar betygen aningen mer än närvaro i skolan som också kan påverka. Författarna kom fram till att skolan behöver vara mer jämlik för alla elever och tillgodose stödet utifrån individen. Elevers och lärares syn kan vara tudelad när det kommer till delaktighet, det finns inte heller en definition av begreppet. Mer forskning behövs i form av longitudinella studier gällande hinder för prestation och delaktighet. Likheter kan ses i vad Niia et al. (2015) kom fram till, att elever och lärare ser olika på delaktighet. Lärare såg på delaktighet utifrån närvaro och prestation medan eleverna såg delaktighet kopplat till det sociala och sitt mående. Artikeln nämnde även föräldrar och att kontakten mellan dem och lärare påverkades av prestation, föräldrarna litade mer på lärarna om eleverna presterade dåligt eftersom kontakten ökade.

I sin avhandling beskrev Gille (2024) att det finns flera modeller för begreppet delaktighet samt olika hinder för delaktighet, exempelvis relationen mellan lärare och elev, läraren vill att elever lyssnar samtidigt som de ska bli självständiga. Elevernas engagemang möjliggör

delaktighet, utan detta kan eleverna inte delta under utbildningen. Det finns olika förutsättningar för delaktighet som har betydelse vilket exempelvis kan bero på hur nivå läggs för grupparbete, även hur elever betedde sig i gruppen, huruvida de fick komma till tals med mera påverkar delaktigheten i gruppen. Nivån på uppgifter, hur svåra uppgifterna är har betydelse och kan skapa engagemang och motivation om de är lagom utmanande. Hur stora grupperna är har även betydelse för tryggheten och respekten i skolan. I avhandlingen nämns också att elever i allmänhet övertygas om att de inte är kunniga nog för att kunna påverka och tycka till gällande sin utbildning.

3.3. Tillgänglighet i skolan

Precis som i vårt centrala begrepp tar Gille (2024) upp en modell på delaktighet där tillgänglighet ingår, beskrivningen av tillgänglighet går ut på att innehållet i undervisningen, att de sociala koderna och material ska kunna användas och vara förståeligt för eleven, miljön ingår också. Vidare lyfter avhandlingen att tillgänglighet är viktigt och som precis beskrivits har begreppet många delar samt att begreppet kan ses som problematiskt då någon annan ska tillgängliggöra saker för eleven som då till viss del är passiv. Vidare beskrev Carlberg och Granlund (2019) att en viktig miljö i barnens liv är skolan och att samtliga barn kan vara med. Detta handlar om social rättvisa och är en samhällelig investering i utveckling. I Sverige och i världen finns skillnader för barn med funktionsnedsättningar och de barn som inte har det. Barn med funktionsnedsättningar är missgynnade på flera områden och det kan även vara problematiskt med inkludering i skolor. Detta knyter an till det Gille (2024) lyfter om Skolinspektionens granskning från 2018 och skriver att det finns förutsättningar som är viktiga för delaktigheten, det som tas upp är att undervisningen och lärmiljöerna anpassats så elever kan vara med. Många skolor behöver jobba med delaktighet och de skolor som jobbar med delaktighet är främst fokuserade på tillgänglighet. Det är viktigt att jobba med tillgänglighet men enbart det, räcker inte till i skolan, då delaktighet har fler delar. I och med att lärare kan arbeta på olika sätt kan elever bli utestängda från viss undervisning då lärare anser att eleverna inte klarar av det momentet.

Tillgänglighet är viktigt för personer med autism, precis som Shannon (2020) skriver är det svårt att ta sig fram i det sociala när samhällets oskrivna regler inte är förståeliga för individen samt när andra människor inte känner till ens bakgrund. När personer vet vem det är de möter är det lättare att anpassa utifrån individen. Detta knyter an till det Kjellgren (2024) menar om skolkuratorns enskilda samtal som ett stöd för barn och ungdomar som har olika typer av problematik som stress, frånvaro i skolan eller andra psykiska hälsoproblem vilket kan göra

att elever inte når sina kunskapsmål. Tillgängligheten för samtal beskrevs som låg och miljöerna för samtal var inte anpassade, vilket gjorde att eleverna ägnade mycket tid på att söka hjälp. För att minska stigma och höja tillgängligheten som gör att barn på egen hand söker hjälp, kan skolan ses som en plattform. Skolkuratorerna och deras rum för samtal kan ses som en trygg punkt att besöka för att bli förstådd, få hjälp och stöd för eleverna. Skolkuratorers tillgänglighet minskades av stress och arbetsbelastning (Kjellgren, 2024).

3.4. Bemötande i skolan

Många barn i världen har funktionsnedsättningar och barn med funktionsnedsättningar kommer troligen inte att slutföra sina studier eller ens påbörja dem utifrån ett globalt synsätt (Hansen et al., 2024). Bemötandet kan påverka barn från en tidig ålder och på flera olika sätt vilket Hansen et al. (2024) tar upp genom att barn i tidig ålder ser skillnader mellan människor men det är på grund av andra som barn lär sig vad som är accepterat eller inte. Rädsla och fördomar gör att barn lär sig att det är negativt att vara annorlunda, detta ihop med okunskap och obehag försvårar samspelet, barn som möter diskriminerade attityder kan bli mobbade, bli avvisade och har färre vänner. Lärarna kan påverka samt skapa förståelse för funktionsnedsättningar. Lärarna ser ofta på funktionshinder genom ett medicinskt synsätt där individen ska anpassa sig, inte samhället. Artikelns resultat visade att det var fler lärare som pratade om funktionsnedsättningar och lyfte det, jämfört med lärare som inte gjorde det. Det vanligaste tillfället att prata om funktionsnedsättningar var när det kom till elevens individuella behov (Hansen et al., 2024). Detta visar hur mycket lärare kan påverka barns bemötande och samtidigt att deras bemötande är viktigt. Vidare lyfts delar i bemötande av Shannon (2020) som beskriver hur individer kan förenkla och stötta personer som har autism. Det är viktigt att mena det som sägs gällande tid, förbereda personen innan svåra samtal och ha ett ställe personen kan gå undan till om det blir för mycket intryck. Tydlighet och att använda rätt benämning är av vikt, tänka på att problematiken är individuell och att ha en förståelse för vad det kan innebära och hur man kan bemöta människor. Ett exempel på hur upplevelsen i en interaktion kan vara för en autistisk person visas i citatet: *“SENSORY OVERLOAD CAN MAKE IT VERY DIFFICULT FOR AN AUTISTIC PERSON TO INTERACT WITH YOU – IMAGINE HOLDING A CONVERSATION WHILE A FIRE ALARM SCREECHES (SIC)”* (Shannon, 2020, s. 24).

Hur människor kommunicerar med varandra är en del av bemötandet, Lalvani och Bacon (2019) beskriver hur individer på olika sätt kan kommunicera med andra personer,

exempelvis genom att använda olika språk, tavla/ipad och teckenspråk. För att underlätta och inkludera individer kan minnen användas eller fysiska och personliga saker som det samtalas kring. En av de saker som kan påverka bemötande är den negativa vinkeln som finns i media, litteratur, sociala diskurser och utbildningsmetoder. Andra saker som påverkar bemötandet kan vara att mindre än hälften av barnen med funktionsnedsättningar i USA går i vanlig förskola, vilket gör att barn inte får möjlighet att möta olikheterna i en tidig ålder och skolan tar inte upp funktionsnedsättningar i den utsträckning som behövs för att motverka den negativa synen på funktionsnedsättningar. Eftersom dessa saker påverkar bemötandet tar artikeln upp olika metoder för inkludering och normalisering för bland annat barn med funktionsnedsättningar.

3.5. Sammanfattning av tidigare forskning

Det som framkommit i tidigare forskning är att det finns spänningar mellan skolkuratorer och lärare. Skolkuratorerna är överbelastade och detta orsakar att tillgängligheten minskar, fokus hamnar på individnivå i arbetet, skolkuratorernas kunskap nyttjas inte heller fullt ut. Flera saker påverkar skolkuratorernas handlingsutrymme som exempelvis organisationen, systemfaktorer, otydligheter och begränsningar. Skolkuratorers arbete gällande samtal på individnivå fokuserades på relationsbyggande, samtalsprocess och förändringar i beteendet.

När en elev har NPF så är det negativt i flera aspekter för individen och begränsar delaktigheten för eleven i skolan. Det finns flera modeller för delaktighet, lärare och elever har olika syn på vad som är viktigt för delaktighet, det sociala för eleverna kontra prestation och närvaro för lärarna. Lärarna anser att elever ska vara självständiga men samtidigt lyssna på det som sägs. Vidare togs också upp att det var fler lärare som pratade om funktionshinder med sin klass jämfört med lärare som inte gjorde det, vilket är positivt då barn ser och lär sig om skillnader mellan personer redan i en tidig ålder. Flertal skolor arbetar med delaktighet utifrån tillgänglighet, dock framkom att tillgängligheten för samtal var låg och miljön för samtal var inte anpassad. Det är viktigt att alla kan vara med och att miljön, material och koder är utformade därefter. Det finns olika saker att tänka på vid samspel med andra människor för att kunna underlätta och stötta dem. Situationen kan anpassas efter vem den professionella möter till exempel genom att tänka på miljön samt hur personer kommunicerar som med språk och hjälpmedel.

4. Systemteori

Detta avsnitt kommer handla om vad systemteori är, hur det förstås och beskrivs. Därefter kommer motivation till varför denna teori valdes samt hur den tillämpas.

4.1. Beskrivning av den ekologiska systemteorin

Denna teori handlar om olika systemnivåer och dessa är mikro som är den enskilda, meso som är exempelvis familjen samt makro vilket bland annat är samhället. Teorin handlar om det individuella, sociala samt andra hjälpinsatser som inkluderar personer, det närmsta samhället samt myndigheter som finns kring individen (Payne, 2015). Bronfenbrenner (1975) menar att systemen samspelar med varandra och påverkar individen på olika sätt. Det finns olika nivåer i system och utanför individen (mikro) finns det närmaste systemet (meso) som exempelvis består av klassrum och familj. Utanför det närmaste systemet finns ett större system (makro) där exempelvis arbetsplatser, grannskap, hälso-och sjukvårdssystemet och rättssystemet ingår. Det går med hjälp av teorin att se skillnader i systemen för olika grupper/personer samtidigt som skillnader mellan grannskap, klassrum och skolor är vanligt (Bronfenbrenner, 1975). Likheter kan ses i det Bronfenbrenner och Evans (2000) skriver, att systemen hör ihop men är samtidigt separata från varandra. Vidare lyfts att människor, för att kunna utvecklas, behöver ha ett ömsesidigt samspel med personer som hen har anknytning till.

Den ekologiska systemteorin fokuserar på sociala förbindelser och positiva engagemang individer emellan samt de miljöer eller gemenskaper som individerna påträffas i. För den ekologiska systemteorin finns det olika angreppssätt och några av delarna för det eko-sociala arbetet är att ta hand om gemensamma nätverk och social miljö där förmedling av tjänster kan genomföras som exempelvis skolan. En annan del kan vara arbete för att förbättra individers livsmöjligheter med fokus på nätverket för exempelvis yngre personer, funktionshindrade personer och personer med inlärningssvårigheter. Med dessa grupper kan även arbete med sociala stödsystem genomföras (Payne, 2015).

Några exempel på begrepp för det praktiska arbetet gällande ekologisk systemteori är *anpassningsbarhet* som innebär att individers förmåga, mål och behov inte nödvändigtvis överensstämmer med omgivningen. *Påfrestningar i livet* påverkar individens hanteringsförmåga gällande skeenden och övergångar då det skapar stress eftersom det stör både hur hen kan hantera detta och passformen mellan omgivningen och individen.

Motståndskraft handlar om att kunna resa sig igen med hjälp av de skyddsfaktorer som finns både i och runt individen efter att händelser av negativ natur har inträffat (Payne, 2015).

4.2. Motivation och tillämpning

Den ekologiska systemteorin som Payne (2015) skriver om valdes då vi i intervjuerna kunnat se att de sätt som skolkuratorer arbetar på fanns på olika systemnivåer men även att de hinder och möjligheter som fanns kring deras arbete kunnat placeras in på olika nivåer. Teorin ansågs passa utifrån det material som har samlats in för att få en djupare förståelse för skolkuratorers arbete med elever som har NPF.

Efter intervjuerna genomförts fick vi en förståelse av att elever och skolkuratorer är delar i system som har olika nivåer, dessa samspelar med varandra och påverkar varandra. Vi fick även en förståelse för att skolkuratorer arbetar på olika nivåer och samarbetar med andra professioner som har andra uppdrag och kan även jobba i andra organisationer, genom det samarbetar skolkuratorerna med och mellan olika system. Skolkuratorerna påverkas även av faktorer på olika nivåer i sitt arbete som exempelvis hur en elev mår och resurser, ena ligger på individnivå medans den andra är på samhällsnivå.

5. Metod

Detta kapitel handlar om vilken design som valdes, hur respondenterna hittades, beskrivning av den valda metoden, tillvägagångssättet i studien, den valda analysmetoden, reliabilitet och validitet i studien samt metodologisk diskussion.

5.1. Design

När kontextbaserade fenomen undersöks och där individer tillhör sociala grupper passar kvalitativa metoder. Frågor om exempelvis upplevelser och händelser kan besvaras genom kvalitativa metoder (Kvale & Brinkmann, 2014). Eftersom studiens syfte är att skapa en djupare förståelse för skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, med fokus på hinder och möjligheter, anses kvalitativa metoder passa.

5.2. Urval

I ett målstyrurval väljs de som ska intervjuas ut genom kriterier som gör att forskaren kan svara på sina forskningsfrågor, vilket är en typ av icke-sannolikhetsurval (Bryman, 2018).

Kriterierna för urvalet i denna studie var att respondenterna skulle vara yrkesverksamma skolkuratorer någonstans i mellansverige och arbeta på grundskola med årskurs sju till nio samt att de hade en egen mejladress som var offentlig.

Respondenterna i denna studie var skolkuratorer som hade socionomutbildning eller likvärdigt, de hade jobbat mellan tre och åtta år som skolkurator, en del arbetade med förskoleklass till årskurs nio medans en del enbart hade årskurs sju till nio.

5.3. Material och datainsamlingsmetod

Metoden vi valt för att kunna undersöka våra forskningsfrågor är semistrukturerade intervjuer, som enligt Bryman (2018) har en uppsättning av frågor utformade utifrån vissa teman. En flexibel intervjuprocess ger utrymme för följdfrågor och inriktar sig på specifika frågeställningar (Bryman, 2018). Semistrukturerade intervjuers intervjuguide ska vara utformad på ett sådant sätt att forskaren verkligen tar reda på det den vill veta (Larsen, 2018). Semistrukturerade intervjuer underlättade att få en förståelse för skolkuratorernas upplevelser och tolkningar.

Intervjuerna spelades in med diktafon för att underlätta transkribering samt för att fokus skulle kunna vara på själva intervjuerna. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) kan forskaren registrera intervjuer på olika sätt, som exempelvis att minnas, anteckna eller spela in. När

intervjun spelas in kan intervjuaren fokusera på intervjun och vad som händer. Forskaren får också möjlighet att gå tillbaka till det som sagts under intervjun.

5.4. Tillvägagångssätt

Ett informationsbrev skapades för att informera och locka eventuella respondenter till medverkan i våran studie, brevet bifogas som bilaga ett. Respondenterna hittades genom kommuners hemsidor för att se vilken/vilka grundskolor som hade en skolkurator för årskurs sju till nio, för att sedan söka efter kontaktinformation på sidorna som tillhörde respektive skola. Intervjuförfrågningar skickades ut vid tre tillfällen, totalt skickades 83 förfrågningar. Av dessa svarade 22 personer varav 16 inte kunde medverka under den valda tidsperioden för intervjuer. De övriga sex personerna svarade på mejlet och ville medverka, intervjutillfälle bokades då in via mejlkontakt.

En intervjuguide skapades utifrån studiens syfte och frågeställningar. Intervjuguiden bestod av inledande frågor för att mjuka upp respondenten och få bakgrundsinformation. Den innehöll även tre områden som handlade om hur skolkuratorer arbetar med delaktighet, tillgänglighet och bemötande, även hinder och möjligheter för detta. Sedan var det avslutande frågor som handlade om förutsättningar, påverkansmöjlighet och förändringsmöjlighet. Intervjuguiden bifogas som bilaga två.

Sex intervjuer genomfördes med skolkuratorer på skolor i mellersta Sverige, samtliga skolkuratorer arbetade på grundskola med årskurs sju till nio. En respondent fick intervjuguiden skickad till sig före intervjun genomfördes då hen bad om det. Tre av intervjuerna genomfördes online och tre på respondenternas arbetsplats. Samtliga intervjuer spelades in med informerat samtycke av respondenterna. Samtycket inhämtades både muntligt och skriftligt från respondenterna innan intervjun började, formulär för samtycke bifogas som bilaga tre. Intervjuerna tog från 25 minuter till en timme, båda författarna var med vid alla intervjuerna och en av författarna höll i intervjuerna medans den andra antecknade, höll koll på tid och hade extra fokus på följdfrågor.

Om en forskare ska kunna transkribera så behöver hen spela in intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2014). Vid transkribering ska innehållet vara precis det som sägs i hela intervjun, även om det inte ser grammatiskt korrekt ut i skrift (Back & Berterö, 2019). När flera ska transkribera är det bra att göra på samma sätt för att underlätta jämförelser (Kvale & Brinkmann, 2014). Vid transkriberingen så gjorde vi hälften av intervjuerna var, vi kom överens om att det skulle vara ordagrant vad som sägs under intervjun, inte skriva ut skratt,

gäspningar eller tystnader då vi anser att det inte är av betydelse för den valda analysmetoden. Vi kom även överens om att vi båda skulle vara med på intervjuerna och läsa igenom varandras transkriberingar. Totalt blev det 88 sidor transkribering från de inspelade intervjuerna.

5.5. Dataanalys

Tematisk analys är en vanlig analysmetod som möjliggör kategorisering av materialet som samlats in, genom att bryta ner intervjun i mindre delar. Det bidrar till en djupare förståelse för det aktuella ämnet (Bryman, 2018). Alvinus et al. (2023) skriver att genom att använda tematiskanalys kan forskaren tolka och beskriva teman och genom detta hitta mönster, metoden är även flexibel och anpassningsbar. Vidare lyfts en specifik modell för tematiskanalys som har sex steg, första steget handlar om att bekanta sig med materialet, andra steget går ut på att skapa koder och försöka hitta en röd tråd. Gruppera innehållet mer genom likheter och ta fram eventuella teman är det tredje steget. Steg fyra går ut på att granska om koder och kategorier överensstämmer med teman. Det femte steget handlar om att ge teman namn och definition. Slutligen, i det sjätte steget, ska teman presenteras tillsammans med citat och ge svar på syfte och frågeställningar (Alvinus et al., 2023).

Analyseringen genomfördes genom steg ett, att båda författarna läste igenom de färdiga transkriberingarna för att bekanta sig med datan. Därefter tog respektive författare ut det de tyckte var relevant utifrån studiens syfte och frågeställningar och detta diskuterades tillsammans för att få en gemensam syn och hitta den röda tråden. Med den gemensamma synen återupprepades läsningen och då togs mer ut som ansågs var av relevans utifrån studiens syfte och frågeställningar ut vilket är steg två. Nästa steg, det tredje steget, var att hitta likheter, kopplingar och viktiga aspekter i datan, vilket gjorde att subteman och teman gick att skapa. Vårt fjärde steg var att granska teman ihop med kategorier och koder. Därefter namngavs teman och arbetades om så att de enbart passade in i ett subtema och tema, dessa gick då att definiera och var vårt femte steg. I steg sex presenterade vi teman och subteman i resultatdelen tillsammans med passande citat för att svara på syftet och frågeställningarna.

Citaten som förs fram i resultatdelen kommer vara på skrivspråk istället för talspråk för att vi på ett respektfullt sätt ska återge det som sagts med rätt innebörd. Vi har även valt att ge respondenterna fiktiva namn för att visa vem citaten kommer ifrån.

När forskaren utgår från en induktiv metod har hen en öppen problemformulering och har inte heller bestämt vilken teori som ska användas. Det betyder att forskaren inte uteslutit någon förklaring när den börjar sin studie (Larsen, 2018). Ett induktivt sätt valdes för att teorin inte skulle påverka förståelsen för datan. Därför valdes teori efter att materialet var insamlat och det gick att se vilken teori som passade utifrån studiens problemformulering.

5.6. Trovärdighet och pålitlighet

I kvalitativ forskning utgår forskare ifrån begreppen trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och bekräftelse (Guba & Lincoln, 2007). Pålitlighet innebär att forskare vid olika tillfällen kan få liknande resultat samt att de som genomför studien enas om tolkningssättet.

Överförbarhet och trovärdighet, innebär hur trovärdiga resultaten är och om det kan användas i andra miljöer eller situationer (Bryman, 2018). Enligt Guba och Lincoln (2007) finns det olika tekniker som kan användas för att stärka respektive begrepp, för trovärdigheten är det exempelvis triangulering då forskaren genom olika källor och metoder stämmer av så att det finns en samsyn kring data. För överförbarheten är det exempelvis tjock beskrivande data, att data är tillräckligt beskriven så att andra kan ta ställning till om det är tillämpligt i andra sammanhang. Gällande pålitlighet och bekräftelse, är en teknik att en utomstående forskare ska bedöma forskningen, att det finns tillräcklig och utförlig beskrivning på hur forskaren gått tillväga i samtliga faser i forskningen.

För att vår studie ska uppnå pålitlighet och bekräftelse så har vi genomgående, i samtliga faser av studien beskrivit utförligt hur vi gått tillväga. Det handlar om studiens syfte, frågeställningar, valet av respondenter, val av metod, metodologiska överväganden samt analys och resultat. Vi har valt att bifoga studiens informationsbrev, samtyckesformulär och intervjuguide som bilagor. Transkriberingarna av intervjuerna kommer av etiska principer endast göras tillgängliga för examinator och handledare om de efterfrågar det. Vi har även försökt vara sakliga och lämnat personliga värderingar utanför arbetet under denna studie. Genom att arbeta tillsammans under hela processen och diskuterat om vi sett saker på olika sätt eller tolkat in saker som inte sägs så har den andra kunnat stoppa de få gånger som det inträffat. Vi har hållit oss till materialet samt undvikit att ställa ledande frågor till respondenterna.

För att vi ska uppnå trovärdighet i studien har det respondenterna sagt inte förvridits utan återberättats utifrån vad som framkom i intervjuerna på ett rättvist och korrekt sätt.

Respondenterna i studien kommer få ta del av studien när den är godkänd genom att den blir publicerad i DiVA som är en digital databas. En nackdel är att respondenterna inte har möjlighet att rätta sina svar då de inte får ta del av resultatet i studien innan publiceringen. De regler som Högskolan Dalarna satt upp gällande examensarbete på grundnivå har följts.

Resultatet beskriver skolkuratorers arbetsätt och de förutsättningarna skolkuratorer har för sitt uppdrag, detta är beskrivet på ett så utförligt sätt som möjligt vilket ger en viss överförbarhet, delar av resultatet är inte enbart användbart för elever med NPF utan för alla elever. Trots att vi enbart hade sex respondenter har vi kunnat se vissa likheter och nya aspekter som inte lyfts tidigare i detta sammanhang. Skolkuratorerna arbetade i ett flertal kommuner och på olika skolor, skolkuratorerna hade även olika bakgrund och arbetat olika lång tid som skolkurator vilket gjorde att vi ändå fick ett djup i studien och möjliggjorde en viss överförbarhet.

5.7. Metoddiskussion

Den kvalitativa designen har fått en del kritik, som enligt Bryman (2018) handlar om dess subjektivitet, problem med transparens, att det är svårt att replikera samt att det inte går att generalisera. Vidare nämns positiva saker med den kvalitativa designen som att forskaren kan få en kontextuell förståelse, rik och fyllig data samt att undersökningarna sker i naturliga miljöer (Bryman, 2018). En kvalitativ design valdes trots kritiken då den lämpade sig bäst utifrån studiens syfte och frågeställningar, då de handlade om att få en djupare förståelse för skolkuratorers arbete gällande elever med NPF, utifrån skolkuratorernas erfarenhet och upplevelser.

Semistrukturerade intervjuer är fördelaktigt eftersom forskaren genom detta kan få fram vad respondenten tycker är viktigt och relevant utifrån deras ståndpunkt. Det ger möjlighet till följsamhet och flexibilitet beroende på vad respondenten berättar och ger för svar (Bryman, 2018). Etnografi går ut på att forskaren observerar i fältet men forskaren kan även använda andra metoder som intervjuer i fältet för att samla in material och få en djupare förståelse (Elvstrand et al., 2019). Bryman (2018) menar att vid etnografi studerar forskaren oftast sitt fält under en längre tid och kan få en djupare bild. Vidare nämns att genom semistrukturerade intervjuer kan forskaren uppnå liknande resultat som med etnografi, då intervjupersonerna kan återberätta sina reflektioner om processer kring händelser (Bryman, 2018). Vi anser att

semistrukturerade intervjuer var mer genomförbart än etnografi eftersom tiden för studien var begränsad, det var enklare att boka in en tid med respektive respondent jämfört med att ta upp flera veckor för en eller två av respondenterna. En nackdel med etnografi var att vi troligtvis inte skulle få varit med på relevanta möten eller kanske inte ens fått tillträde till fältet. En fördel med semistrukturerade intervjuer är att forskaren vid ett och samma tillfälle kan få mycket kunskap som forskaren under en etnografisk studie skulle behöva flera veckor för att observera. För att svara på våra forskningsfrågor hade vi behövt stärka upp den etnografiska studien genom att fråga respondenten vissa frågor, vilket vi med fördel kunnat göra med semistrukturerade intervjuer.

Fördelen med att genomföra intervjuer på plats var att vi fick ett samspel med respondenten genom både kroppsspråk och ögonkontakt. Vilket det fanns brister av i två av de digitala intervjuerna. Vi fick även se skolmiljön som också bidrog till en djupare förståelse kring det de pratade om. Några nackdelar med intervjuer på plats var att det tog tid och kostade pengar att åka samt att det var svårt att hitta rätt person när vi aldrig träffats förut.

Fördelar med intervjuer online var att vi inte behövde åka till respondenterna, vi sparade både tid och pengar. Vi kunde även nå ut till fler respondenter på ett längre geografiskt avstånd samt att intervjuerna kunde genomföras trots lättare sjukdom, då en av oss blev sjuk under intervjuperioden. Alvinus et al. (2023) skriver att fördelar med onlineintervjuer är att forskaren sparar både tid och pengar. Thunberg och Arnell (2021) menar att vissa deltagare kan känna sig mer bekväma med att vara bakom en skärm och inte behöva träffa den som intervjuar och då berätta mer. Vidare kan en nackdel vara att intervjuaren och respondenten, under onlineintervjun, inte ser varandra fullt ut vilket kan innebära att vissa gester och rörelser kan falla bort (Thunberg & Arnell, 2021). Nackdelar med onlineintervjuerna för vår del var att teknologin krånglade, det var svårt när två personer pratade samtidigt vilket gjorde att vissa ord blev ohörbara och försvårade transkriberingen. Bryman (2018) skriver i likhet att onlineintervjuer kan vara problematiska då teknologin kan krångla.

Vid tematiskanalys finns det inte någon tydlig teknik eller bakgrund till skillnad från andra analysmetoder, forskare kan se teman och koder på olika sätt (Bryman, 2018). Eftersom bakgrunden och tekniken är otydlig samt att forskare inte tolkar teman på samma sätt blir det till viss del en individuell tolkning på detta. Fast vi var medvetna om detta var tematisk analys ändå den metod som passade bäst då den är flexibel och vi kan se mönster och få svar på studiens syfte och frågeställningar.

Utifrån modellen med de sex stegen Alvinus et al. (2023) tar upp finns det fördelar och nackdelar, modellen är enkel att använda då den beskriver vad som ska göras på respektive steg vilket även underlättar arbetsprocessen. Nackdelar kan vara att det blir svårt om det blir för mycket material, vilket var hanterbart för vår del då vi hade lagom mycket material att jobba med. Ett annat problem var att se den röda tråden när vi skulle skapa koder.

6. Etik

I denna studie har ALLEA-kodexen, som heter *The European Code of Conduct for Research Integrity* beaktats. Detta etiska kodex utgår ifrån fyra grundprinciper som är respekt, ansvar, tillförlitlighet och ärlighet (Vetenskapsrådet, 2024).

I linje med vad Vetenskapsrådet (2024) lyfter har vi gällande *respekt* och *ansvar* i studien valt att inte inkludera elever då de är särskilt sårbara och utsatta utan valde skolkuratorer istället. I denna process tänkte vi även på att vinningen skulle vara större än risken av studien.

Intervjuguiden formades så att inga känsliga eller identitetssavslöjande frågor ställdes för att respondenterna inte skulle känna sig kränkta eller känna obehag av att delta i denna studie.

Vidare tänkte vi även på respekt för självbestämmande, att respondenterna fick samtycka till att delta i studien efter de fått information om vad studien handlar om samt att de kunde välja att när som helst dra tillbaka sitt samtycke. Respondenterna fick även välja om de ville genomföra sin intervju online eller på sin arbetsplats samt om de accepterade att intervjun spelades in då detta skulle kunna ses som kränkande. Under intervjuerna beaktades även vårt förhållningssätt som hur vårt bemötande kunde upplevas och vi anpassade exempelvis hur vi pratade och hur mycket plats vi tog gentemot den respondent vi intervjuade för att visa respekt. Eftersom det finns risker med hantering av material och personuppgifter har vi på ett ansvarsfullt och respektfullt sätt försökt ha detta i åtanke genomgående i studien.

Vetenskapsrådet (2024) lyfter tillförlitlighet och denna studie har i linje med det säkerhetsställt *tillförlitligheten* genom att det respondenterna sagt inte har förvidrats utan återberättats utifrån vad som framkom i intervjuerna. Tillförlitligheten har även stärkts genom förvaring av material/data, vi har förvarat allt det utskrivna materialet hemma hos en av oss, i en särskild mapp där ingen utomstående kunde komma åt det. Ljudinspelningarna från intervjuerna förvarades hos respektive författare på ett ställe som andra inte kom åt, ljudfilerna lades inte heller in i datorer då dessa var uppkopplade mot internet.

Tillförlitligheten beaktades även genom valet av design och metod i studien, dessa valdes så att de skulle kunna svara på vårt syfte och frågeställningar på bästa sätt utifrån våra förutsättningar. Vilket kan kopplas till det Vetenskapsrådet (2024) menar med att metoderna i studien ska kunna svara på forskningsfrågorna samt att forskningen ska genomföras på ett ansvarsfullt och genomtänkt sätt.

I enlighet med vad Vetenskapsrådet (2024) menar med *ärlighet* har vi i denna studie skrivit och transkriberat på ett korrekt och sanningsenligt sätt samt förvarat materialet som nyss nämnts på ett lämpligt sätt. Vi har även varit tydliga med hur materialet ska användas, hur länge materialet ska förvaras och att allt material förstörs och raderas när examensarbetet är godkänt. Vid transkriberingen har vi anonymiserat genom att inte skriva ut när respondenterna säger namn, kommuner, skolor och personlig information samt givit respondenterna fiktiva namn för att skydda dem.

Vi har fyllt i en blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor och den bifogas som bilaga fyra. Eftersom personuppgifter behandlas har en anmälan gjorts till dataskyddsombudet vid Högskolan Dalarna, ärendet är registrerat med diarienummer C 2025/296.

7. Resultat

I detta kapitel kommer resultatet att presenteras i form av teman och subteman, dessa har skapats utifrån intervjuerna med respondenterna. De teman som skapats är *skolkuratorers arbetssätt* och *förutsättningar för skolkuratorers uppdrag*, dessa tillsammans med sina subteman presenteras nedan i tabell ett.

Tabell 1: teman och subteman.

Tema	Subtema
Skolkuratorers arbetssätt	Metoder och verktyg Stöd och att synas Praktisk kommunikation Förhållningssätt för professionen
Förutsättningar för skolkuratorers uppdrag	Handlingsutrymme - Negativa aspekter - Positiva aspekter Negativa miljöfaktorer

7.1. Skolkuratorers arbetssätt

I detta tema tas olika delar av skolkuratorns arbetssätt upp vilket är våra subteman, dessa beskriver olika verktyg och metoder som används, hur skolkuratorerna synliggör sig själva och stöttar elever, hur skolkuratorerna kommunicerar i praktiken samt deras professionella förhållningssätt.

7.1.1. Metoder och verktyg

Att använda olika metoder och verktyg är något som respondenterna tyckte var viktigt. Kroppsmedvetande övningar och identitetsstärkande övningar gör att eleverna får en bättre självkänedom menade respondenten Jan. En metod för att hitta saker som behöver åtgärdas eller ses över gällande tillgängligheten för elever med NPF pratade en annan respondent om.

“Vi har exempelvis trygghetsvandringar på skolan, då tar man med sig eleverna och frågar var känns det tryggt och var känns det inte tryggt någonstans, det räcker för att vi ser, jaha det där området måste vi göra något åt eller förändra på något sätt.” Sofia

Vikten av att ha ett lågaffektiva bemötande i arbetet med elever som har NPF och att det även var bra för alla elever, lyftes av flera respondenter. Något som även togs upp var ordning och reda, att det ska vara vilsamt för ögonen för elever med NPF, vilket en respondent arbetade

med varje sommar, att göra om i klassrummen. Specifikt nämndes att de såg över möblerna och andra faktorer i klassrummen för att ge en lugn och trivsamt miljö. För att underlätta samtal med elever som har NPF beskrevs olika metoder, som exempelvis *må bra hjulet*, bildstöd, rita, kasta kudde och promenader i olika miljöer.

7.1.2. Stöd och att synas

Att vara ute i korridorerna, ha öppna dörrar till sina kontor, följa med på möten och fungera som bollplank är några av de sätt som respondenterna gjorde sig synliga och stöttade. Det dagliga arbetet går ut på att vara ute bland eleverna och att synas menade en respondent.

“Vi är i matsalen varje dag och äter pedagogisk lunch, vi står i kafeterian och där bemöter vi elever vilket gör att vi kanske inte är skrämmande för elever heller utan vi finns i alla miljöer...” Susan

Anpassningar för alla elever var av vikt då det inte var lika utpekande och samtidigt gynnade det alla, det kunde vara olika färger på våningar och rumsnummer så det var lättare att hitta, det kunde även vara struktur i klassrummen som följdes åt från förskoleklass till årskurs nio. När det kommer till möten togs vikten upp att finnas som stöd så elever med NPF kan känna sig inkluderade och möten anpassas tidsmässigt utifrån individens behov. Att söka upp elever som har NPF samt prioritera dessa elever när det händer något oväntat var viktigt för att stötta och synas, enligt Johanna. Det lyftes att skolkuratoren kunde vara med på rasten och stötta genom att träna känslohantering med elever som hade NPF och var utåtagerande.

I skolkuratorns roll var det viktigt att vara ett stöd för elever och synliggöra deras röster och ta upp detta på organisationsnivå. “...är det vi vuxna som ska bestämma om det ska va tio gungor...vill ni ens ha gungor?” (Martin). Det var av vikt att fråga eleverna och göra dem delaktiga så de kunde påverka vid ombyggnationer och förändringsarbete.

7.1.3. Praktisk kommunikation

Bemötandet och möjlighet till delaktighet påverkas av kommunikationen och samtliga respondenter ansåg att detta var viktigt. Det handlade om att säga hej till de elever skolkuratoren möter, lyssnar, för fram elevers talan, anpassar sitt tonläge utifrån situationen och att vara tydlig i sitt språk med mera.

...man kanske glömmer av att man har varit otydlig...pratade faktiskt igår med en elev som inte har en NPF men som vi kanske misstänker har och då blev det väldigt tydligt...för eleven ville hem...ville att vi skulle ringa mamma, så att hon skulle få komma och hämta henne...då har mentor alltid sagt att vi väntar ett tag och ser om de blir bättre men den här gången så var det så att mentor inte kunde, det var fysiskt omöjligt så hon sa – jag kan inte ringa nu, vi får vänta och så berättade hon orsaken vilket gjorde att eleven – ok, det blev bättre. Susan

Det gick inte att skicka med en lapp om avtalad tid och det räckte inte med att påminna via sms för elever som har NPF. Respondenten brukade därför kommunicera med vårdnadshavarna så att de kunde påminna eleven, vilket fungerade bättre.

7.1.4. Förhållningssätt för professionen

Några viktiga exempel som skolkuratorerna lyfte var att de ska vara pedagogiska, öppna, genuina och intresserade. Det togs även upp att det var viktigt att vara flexibel, lugn och ännu mer när någon hade NPF och där kom det också fram att respondenterna behövde ha bättre tålamod.

“Jag tror att vi har bra mycket längre...alltså när man bemöter en elev med NPF har man större...tålamod, tålamodet är bra mycket längre än när man möter elever man inte misstänker eller har NPF...” Sofia

Det var viktigt att peppa, motivera och uppmuntra eleverna vid behov. Det var även av vikt att inte vara fördomsfull för skolkuratorerna.

7.2. Förutsättningar för skolkuratorers uppdrag

I detta tema beskrivs de förutsättningar i form av hinder och möjligheter som respondenternas uppdrag påverkas av. Vilket innefattar både handlingsutrymme och miljöfaktorer.

7.2.1. Handlingsutrymme

Utifrån vad respondenterna beskrivit kan både negativa och positiva saker som påverkar handlingsutrymmet ses på olika sätt och på olika nivåer. En aspekt som var negativ för en respondent kunde vara positiv för en annan.

7.2.1.1. Negativa aspekter

Tid och resurser ansågs vara ett problem och ett hinder för samtliga respondenter i deras arbete. Stora klasserna sågs som ett stort problem för elever med NPF, skolsystemet var ett annat problem då det inte fungerar fullt ut för denna elevgrupp. Vissa lärare eller personal hade inte tillräcklig kunskap om NPF och kunde därför inte bemöta på ett bra sätt.

“Ett hinder jag tycker överlag med dom här NPF-diagnoserna det är att, jag har jobbat här i sex år, inte fått nån utbildning. Det skulle jag vilja, det har jag också efterfrågat i medarbetarsamtal...” Anna

Rektorn bestämde hur det skulle vara på skolan och en respondent fick inte tillräckligt med stöd samt saknade kunskapsutveckling. Det lyftes även att det kunde vara ett konstant inflöde av elever som skolkuratoren inte nödvändigtvis skulle ha, då eleverna behövde en annan typ av hjälp.

7.2.1.2. Positiva aspekter

Det fanns förutsättningar för att utföra sitt arbete ansåg alla utom en av respondenterna. Samverkan och samarbete med andra professioner var betydelsefullt då skolkuratoren kunde få olika infallsvinklar och råd gällande elever med NPF. Det var betydelsefullt att handleda andra arbetsgrupper för att på det sättet nå ut till fler elever. Rektorn/chef stöttade i det förebyggande arbetet tyckte flera respondenter.

“...vår rektor i skolområdet uppmanar ofta till det här med tillgänglig lärmiljö, vi har haft utbildningspaket nyligen, alla gick på nytt en utbildning kring just NPF och grunderna i bemötande...” Martin

På en av skolorna fanns en anpassad del för elever med NPF eller liknande problematik, den delen var anpassad bland annat utifrån var eleverna går in så de slapp gå igenom hela skolan, ljudnivån samt valet av möbler men det var även högre lärartäthet på den delen av skolan. På en annan skola hade de byggt en liten matsal som faktiskt krävde ett beslut för att få möjlighet att äta där, då det blir en förutsättning för att klara skolan.

7.2.2. Negativa miljöfaktorer

Det fanns brister i miljön på samtliga skolor, det handlade dels om ljudnivån som kunde vara problematisk. Sekretessen för en kurator kunde inte säkerställas då ljudet hördes genom väggarna, även möbler som lät högt när eleverna förflyttade dem, vilket var problematiskt för elever med NPF. Flera av skolbyggnaderna var gamla, det fanns många vrår och det gjorde det svårt att hitta. Vidare saknades det reträttplatser för elever med NPF så att de kunde dra sig undan. Något annat som påverkade elever med NPF negativt var schemabrytande dagar och övergångar.

“...övergångar kan vara de här att vi har elever med NPF som där man byter klassrum, man byter träslöjd till syslöjd, ja de finns lite såna saker, de märks ju att de påverkar...” Susan

Ett hinder i skolan för de som har NPF var att det var en exkluderingsdynamik, istället för att inkludera eleverna i klassrummen så skickades de till en särskild undervisningsgrupp nämnde en respondent. Vidare lyftes ett annat hinder för de med NPF i form av att de lär sig för mycket med hjärnan, elever ska sitta där på sin plats och läsa, skriva med mera och att det hade varit bättre om de även använde andra sätt så att elever kan dra nytta av det som kan ses som svaghet i klassrummet.

8. Diskussion

I detta kapitel kommer studiens syfte och frågeställningar att besvaras genom en diskussion utifrån studiens resultat, vald teori och tidigare forskning.

8.1. Skolkuratorers arbetssätt och förutsättningar

I resultatet presenterades bland annat metoder och verktyg som skolkuratorer använder i sitt arbete. Resultatet visade att lågaffektivt bemötande, olika övningar, bildstöd, rita, kasta kudde och promenader är bra för att kunna anpassa situationen utifrån elevers behov men också för att de ska kunna utvecklas. Detta kan kopplas till det Lalvani och Bacon (2019) skriver gällande olika metoder för inkludering och normalisering. Utifrån resultatet och det Lalvani och Bacon (2019) menar kan vi förstå att det är viktigt med inkludering och normalisering, att skolkuratorer anpassar hur de arbetar med hjälp av olika metoder och verktyg, utifrån den eleven som skolkuratoren möter och att det är extra viktigt för de som har NPF. Detta eftersom de med NPF ska kunna utvecklas med samma förutsättningar som de som inte har NPF. Utifrån resultaten kan vi även se att metoderna och verktygen har hamnat på olika nivåer utifrån hur de används. Vi förstår att utifrån de nivåerna Payne (2015) beskriver i den ekologiska systemteorin, att delarna i resultatet som exempelvis övningar som genomförs med en grupp elever kan anses vara på mesonivå medans kasta kudde och promenad, som enbart genomförs med en individ kan anses vara på mikronivå.

I resultatet togs praktisk kommunikation upp som en viktig aspekt och hur kommunikationen anpassas i praktiken, att skolkuratoren anpassar sitt tonläge, lyssnar och är tydlig. Detta går att koppla till det Payne (2015) skriver om den ekologiska systemteorin, att anpassningsbarheten innebär att individers förmåga, mål och behov inte nödvändigtvis överensstämmer med omgivningen. Ytterligare en koppling till resultatet är det Lalvani och Bacon (2019) tar upp om hur individer på olika sätt kan kommunicera med andra personer, genom att exempelvis använda olika språk, tavla/ipad och teckenspråk. Shannon (2020) tar också upp några aspekter av kommunikation som att det är viktigt att individen menar det den säger gällande tid, förbereda personen innan svåra samtal och ha ett ställe personen kan gå undan till om det blir för mycket intryck. Tydlighet och att använda rätt benämning är av vikt, tänka på att problematiken är individuell och att ha en förståelse för vad det kan innebära och hur individer kan bemöta människor (Shannon, 2020). Utifrån det Payne (2015) skriver om personens förmågor kontra omgivningen, förstår vi att skolan behöver anpassas så den fungerar även för elever med NPF. Detta gör skolkuratorerna dels genom sin kommunikation,

genom att de lyssnar och är tydliga i sitt språk som några exempel. Dessa aspekter av kommunikation har lyfts som viktiga i både resultatet och av Shannon (2020). Flera av aspekterna i tidigare forskning som gäller kommunikationen kopplas även till förhållningssättet. Förhållningssätt för professionen är en del av det resultat som framkom från intervjuerna, att det är av stor vikt med flexibilitet, ha tålamod, vara öppen, lugn, pedagogisk, genuin och intresserad vilket är viktiga aspekter för skolkuratorers arbete. Detta kan kopplas till det Shannon (2020) menar med att det är viktigt med tydlighet, använda rätt benämning och att problematiken är individuell. Vi anser utifrån dessa kopplingar att förhållningssätt och kommunikation är viktiga delar av skolkuratorers arbete. Detta utifrån att förhållningssätt för professionen som är del av studiens resultat, stärks av att tidigare forskning också tagit upp flera av dessa delar. Vi ser att tidigare forskning och skolkuratorers arbetssätt stämmer överens när det kommer till hur de arbetar på individnivå, som vi tolkar är mikronivå i den ekologiska systemteorin, som enligt Payne (2015) är den enskilda. Till skillnad mot det Shannon (2020) tar upp gällande vad som är viktigt att tänka på i kommunikationen, har resultaten i vår studie visat hur det är i praktiken, hur skolkuratorer arbetar med kommunikationen. Det Shannon (2020) tar upp är inriktat på individer med autism medan skolkuratorerna arbetar med alla elever som har NPF, det är inte bara elever med autism som skolkuratorerna använder detta förhållningssätt med.

I resultatet lyfts olika sätt som skolkuratorerna använder sig av för att synas samt för att stötta elever. Några exempel från resultatet på vad skolkuratorerna gjorde för att synas och stötta var att ha öppen dörr, vara i korridorerna, äta i matsalen, stå i kafeterian och följa med på möten. Vidare lyftes att skolkuratorerna kan arbeta på organisationsnivå med elevers delaktighet, de kan prata med elever och involvera dem i förändringar. Genom att skolkuratorer tar med elevers röster och involverar dem i förändringsarbetet på organisationsnivå synliggörs detta och kan kopplas till den ekologiska systemteorins makronivå men även samspelet mellan systemnivåerna som Payne (2015) tar upp. Vidare kan resultatet även kopplas till det Payne (2015) menar med individens förmåga, mål och behov inte nödvändigtvis stämmer överensstämmer med omgivningen samt att påfrestningar påverkar individens hanteringsförmåga (Payne, 2015). En koppling till resultatet finns även i det Shannon (2020) beskriver, hur individer kan förenkla och stötta personer som har autism. Vidare belyser Dupper et al. (2014) att socialarbetarna i skolan har kunskap som passar för att se strukturella och sociala hinder för lärande. Vi ser även att Kjellgren (2024) tar upp att vissa skolkuratorer pratade om tillgänglighet och att den minskades av stress och arbetsbelastning (Kjellgren,

2024). Utifrån detta tolkar vi att skolkuratorer arbetar med att synas men de kan ha svårighet med det då de möter hinder för detta. Det tyder också på att skolkuratorerna arbetar med att stötta så att eleverna kan hantera påfrestningar och utmaningar de möter och skolkuratorer besitter även kunskap som passar för detta. En koppling till varför stödet och hjälpen är så viktigt för elever är bland annat det Niia et al. (2015) kom fram till, att elever och lärare ser olika på delaktighet. Lärare såg på delaktighet utifrån närvaro och prestation medan eleverna såg delaktighet kopplat till det sociala och deras mående. Det går även att koppla till vad Carlberg och Granlund (2019) menar gällande att de med NPF har sämre förutsättningar. Vidare kan vi se likheter med vad Gille (2024) skriver, att det finns flera modeller för delaktighet samt olika hinder, exempelvis relationen mellan lärare och elev, läraren vill att elever lyssnar samtidigt som de ska bli självständiga (Gille, 2024). Utifrån tidigare forskning kan vi se att delaktigheten ofta är på individnivå och förutsättningarna är små när det kommer till elever med NPF. Detta gör att vi anser att det är av ännu större vikt för elever med NPF att få sin röst hörd och få en känsla av delaktighet. Vi har fått en djupare förståelse för hur viktigt det är att kommunicera och lyssna på individerna för att kunna stötta och göra så eleverna känner sig delaktiga.

Något annat som presenterats i resultatet är handlingsutrymme och då både positiva och negativa aspekter av det. De negativa aspekterna handlade om brister i system, med resurser av olika slag, bristande kunskapsutveckling, brist på stöd med mera. En koppling till detta kan ses i det Hansen et al. (2024) skriver att rädsla och fördomar gör att barn lär sig att det är negativt att vara annorlunda, detta ihop med okunskap och obehag försvårar samspelet, de som möter diskriminerade attityder kan bli mobbade, bli avvisade och har färre vänner. Lärarna kan påverka samt skapa förståelse för funktionsnedsättningar. Lärarna ser ofta på funktionshinder genom ett medicinskt synsätt där individen ska anpassa sig inte samhället. Vidare lyfter Dupper et al. (2014) att organisation och systemfaktorer påverkar vad som var genomförbart gällande insatser i skolan. Artikeln nämner även att resurser inte investeras, det är en fortsatt överbelastning vilket hindrar arbete med miljön som skulle vara gynnsamt. Isaksson och Sjöström (2017) tar även upp att kuratorernas önskan om att jobba förebyggande prioriteras bort då organisationen hindrar. Likheter kan ses med det Isaksson (2014) skriver gällande begränsningar och otydlighet i handlingsutrymmet gällande både att ta för sig och tilldelas det. För att kunna utföra sitt arbete på önskvärt sätt behövs legitimitet vilket saknas i form av tydliga beskrivningar av arbetsuppgifter, kuratorerna kan bland annat få bekräftad legitimitet av rektorer. Resultatet kan även kopplas till det Payne (2015) beskriver, att det

finns olika systemnivåer och dessa är mikro som är den enskilda, meso som exempelvis är familjen samt makro vilket bland annat är samhället. Detta går ihop med vad Bronfenbrenner (1975) menar med att systemen i teorin samspelar med varandra och påverkar individen på olika sätt (Bronfenbrenner, 1975). Med hjälp av systemteori kan vi se att de identifierade hindren ligger på olika nivåer, resurser handlar om makronivå då det handlar om hur politiker fördelar och prioriterar vad pengarna i samhället ska läggas på. På mesonivå anser vi att det exempelvis finns brister på organisationsnivå då det även påverkar i klassrummet i form av att det inte satsas på personalen genom kunskapsutveckling. Ett annat hinder för eleverna på mesonivå är skolkuratorernas tidsbrist då de inte finns tillgängliga för eleverna. Med dessa kopplingar har vi fått en större förståelse för hur viktig kunskapsutveckling är samt vad som prioriteras just nu i samhället. Det går även genom detta se att det finns hinder för att saker ska fungera och att skolkuratorerna ska kunna arbeta som de vill och ska men det går också att se att allt hänger ihop och påverkar varandra. När det i stället för hinder handlar om möjligheter så presenterades det som positiva aspekter i resultatet, det handlade bland annat om samverkan, samarbete, handledning och stöd uppifrån. Vilket vi kan se som den andra sidan av samma mynt som även det finns på olika nivåer. En aktuell koppling för samarbete är det Isaksson (2014) skriver gällande spänning, att spänningen inte finns inom elevhälsan på samma sätt. Vi tänker att det finns en skollag som alla ska följa, det förebyggande arbetet borde vara mer lika för skolkuratorerna, stödet borde inte heller skilja sig så mycket beroende på var skolkuratorerna arbetar någonstans och vilken chef de har. Vidare tänker vi också att det har betydelse vilka kunskaper som skolkuratorns chef besitter men även hur intresset ser ut för de psykosociala frågorna.

En annan viktig del av resultatet i denna studie gäller miljöaspekterna där ljudnivåerna och ljusnivåerna påverkar elevernas mående, vilket är ett förebyggande arbete som inte alltid prioriteras trots att det skulle vara gynnsamt och resurssparande vilket även Dupper et al. (2014) lyfter. Resultatet i denna studie visar på att skolkuratorerna tar elevernas mående i beaktning och att de har förståelse för hur dessa miljöfaktorer påverkar elever med NPF i högre grad än elever utan NPF. Vilket även går att se i det Payne (2015) skriver om hur påfrestningar i livet påverkar individens hanteringsförmåga gällande skeenden och övergångar då det skapar stress eftersom det stör både hur individen kan hantera detta och passformen mellan omgivningen och individen. Vidare nämns även att motståndskraft handlar om att kunna resa sig igen med hjälp av de skyddsfaktorer som finns både i och runt individen efter att händelser av negativ natur har inträffat (Payne, 2015). Vi anser att hinder har betydelse för

hur miljön påverkar elevernas vardag, om detta inte tillgodoses på ett bra sätt påverkar det framledes humöret, energin och återhämtningen som är en stor del i det sociala livspusslet. Då koncentrationen är av stor vikt, speciellt för elever med NPF, har ljud och ljus nivåer en stor betydelse och påverkar eleverna. Skolkuratorers arbete med att tillgodose behovet av tillgänglighet för elever med NPF krävs anpassningar för att dessa elever ska kunna känna delaktighet. Anpassningar kan göra att elevernas engagemang och delaktighet ökar, detta går att koppla till det bland annat Gille (2024) skriver om att elevernas engagemang möjliggör delaktighet och utan detta kan elever inte delta under utbildningen. Det finns olika förutsättningar för delaktighet som har betydelse vilket exempelvis kan bero på hur nivån läggs för grupparbete, även hur personer betedde sig, huruvida de fick komma till tals med mera påverkar delaktigheten i gruppen. Nivån på uppgifter, hur svåra de är har betydelse och kan skapa engagemang och motivation om de är lagom utmanande. Hur stora grupperna är har även betydelse för tryggheten och respekten i skolan (Gille, 2024). Det är intressant för oss, hur det som är självklart för vissa inte är så självklart för andra, det handlar om okunskap många gånger. Det blir inte rättvist när det är olika förutsättningar för eleverna att klara sin skolgång bara för att miljön inte är anpassad.

8.2. Slutsats

Skolkuratorernas arbete med elever som har NPF ser olika ut, det finns skillnader beroende på vilken arbetsplats de har och vilken chef de har. Det finns även skillnader hur förutsättningarna ser ut för skolkuratorernas arbete. Vidare är det även av betydelse hur mycket kunskap skolkuratorerna har gällande NPF för att kunna se behov och utifrån det kunna anpassa. Bemötandet har även visat sig vara en stor och viktig del i skolkuratorernas arbete.

De flesta av skolkuratorerna arbetade med de enskilda eleverna och vissa med större grupper/klasser men bara någon enstaka skolkurator arbetade genom att ta upp frågorna i organisationen. Det resulterade i att de flesta inte arbetade förebyggande, de hade sämre framförhållning, de nådde inte ut till så många då de hade olika syn på vad som skulle prioriteras medans någon enstaka lyckades med detta arbete.

Skolkuratorernas uppdrag går hand i hand med definitionen för professionen socialt arbete som International Federation of Social Workers (u.å.) tar upp. Den handlar om att se till barnens bästa, arbeta för elevernas utveckling och utmaningar. Det handlar även om social rättvisa, att påverka strukturen och öka elevernas välbefinnande. Om skolkuratorerna inte får

det stöd och förutsättningar som behövs från organisationen blir det problematiskt att följa dessa delar i definitionen av professionen socialt arbete.

Studien bidrar med en större förståelse för hur skolkuratorer arbetar gällande delaktighet, tillgänglighet och bemötande för elever med NPF men också en djupare kunskap om de hinder och möjligheter som finns i deras arbete.

För framtida forskning tänker vi att det behövs studier som går in mer djupgående på andra delar av delaktighets begreppet men också går in djupare på våra begrepp. Det skulle även vara intressant med en studie från rektorers synvinkel på psykosociala frågor med fokus på delaktighet, tillgänglighet och bemötande för elever med NPF. För att se hur det skiljer sig utifrån rektoreernas perspektiv då denna studie utgår ifrån skolkuratorers perspektiv.

9. Referenser

- Alvinus, A., Borglund, A., & Larsson, G. (2023). *Tematisk analys: din handbok till fascinerande vetenskap*. Studentlitteratur.
- Back, C., & Berterö, C. (2019). Interpretativ fenomenologisk analys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl., s. 165–178). Liber.
- Blom, B., Isaksson, C., & Nygren, L. (2020). Socialt arbete i skolan – utmaningar och utvecklingslinjer. I C. Isaksson, B. Blom & L. Nygren (Red.), *Socialt arbete i skolan: Villkor, innehåll och utmaningar* (s. 241–254). Studentlitteratur.
- Bronfenbrenner, U., & Evans, G. W. (2000). Developmental science in the Twentyfirst century: emerging questions, theoretical models, research designs and empirical findings. *Social Development*, 9(1), 115-125. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00114>
- Bronfenbrenner, U. (1975). Reality and research in the ecology of human development. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 119(6), 439–469. <http://www.jstor.org/stable/986378>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). Liber.
- Carlberg, L., & Granlund, M. (2019). Achievement and participation in schools for young adolescents with self-reported neuropsychiatric disabilities: A cross-sectional study from the southern part of Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health*, 47(2), 199-206. <https://doi.org/10.1177/1403494818788415>
- Creswell, W. J., & Poth, N. C. (2018). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches* (4 uppl.). SAGE.
- Dupper, D. R., Rocha, C., Jackson, R. F., & Lodato, G. A. (2014). Broadly trained but narrowly used? factors that predict the performance of environmental versus individual tasks by school social workers. *Children & Schools*, 36(2), 71-77. <https://doi.org/10.1093/cs/cdu004>
- Elvstrand, H., Högberg, R., & Norvall, H. (2019). Analysarbete inom fältforskning. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl., s. 235–254). Liber.
- Gille, S. (2024). *Delaktighet ur ett elevperspektiv : Kooperativt lärande på mellanstadiet*. [Doktorsavhandling, Högskolan dalarna].
- Hallberg, U., & Hallberg, L. R-M. (2018). *Delaktighet för personer med funktionsnedsättningar*. Studentlitteratur.
- Hansen, N., Kan, I. P., Bialka, C. S., & Lundell, A. (2024). Are teachers talking about disability?: An investigation of factors associated with discussion in PK-12

- classrooms. *International Journal of Disability, Development, and Education*, 71(6), 849-865. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2023.2211017>
- International Federation of Social Workers. (u.å.). *Global definition of social work*.
<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Isaksson, C. (2016). Skolkuratorers handlingsutrymme – gränser, legitimitet och jurisdiktion. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 21(1). <https://doi.org/10.3384/SVT.2014.21.1.2426>
- Isaksson, C. (2020). Socialt arbete i en politisk och pedagogisk kontext. I C. Isaksson, B. Blom & L. Nygren (Red.), *Socialt arbete i skolan: Villkor, innehåll och utmaningar* (s. 41–54). Studentlitteratur.
- Isaksson, C., & Sjöström, S. (2017). Looking for 'social work' in school social work. *European Journal of Social Work*, 20(2), 191-202.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188775>
- Kjellgren, M. (2024). *Skolkuratorns samtalspraktik – en studie om individuella samtal med barn i den svenska grundskolan*. [Doktorsavhandling, Umeå universitet].
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 uppl.). Studentlitteratur.
- Lalvani, P., & Bacon, J. K. (2019). Rethinking “We are all special”: Anti-ableism curricula in early childhood classrooms. *Young Exceptional Children*, 22(2), 87-100.
<https://doi.org/10.1177/1096250618810706>
- Larsen, K. (2018). *Metod helt enkelt* (2 uppl.). Gleerups.
- Lindqvist, R. (2020). *Socialvetenskapliga perspektiv på funktionshinder*. Studentlitteratur.
- Niia, A., Almqvist, L., Brunnberg, E., & Granlund, M. (2015). Student participation and parental involvement in relation to academic achievement. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59(3), 297-315.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2014.904421>
- Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete* (3 uppl.). Natur & kultur.
- Region Uppsala. (10 augusti 2022). *Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning - vad menas?*.
<https://regionuppsala.se/infoteket/hamta-kunskap/fakta-om-funktionsnedsattningar/neuropsykiatrisk-funktionsnedsattning/>
- Schwandt, T. A., Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (2007). Judging interpretations: But is it rigorous? trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions for Evaluation*, 2007(114), 11-25. <https://doi.org/10.1002/ev.223>
- Shannon, C. (2020). The hidden disability: the journal of the health visitors' association. *Community Practitioner*, 92(10), 23–25.

- Skollag (2010:800). Utbildningsdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Skolverket (2015). *Delaktighet för lärande*. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3531>
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (16 januari 2024). *Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF*.
<https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/#:~:text=Ungef%C3%A4r%20tio%20procent%20av%20alla%20elever%20i%20skolan,syndrom.%20Det%20%C3%A4r%20vanligt%20med%20kombinati oner%20av%20NPF-diagnoser.>
- Sundström Graversen, E. & Hejlskov Elvén, B. (2021). *Npf och socialtjänsten - Lagstiftning, bemötande och anpassningar*. Gothia.
- Szönyi, K. (2020). Skolkuratorns arbete med delaktighet. I C. Isaksson, B. Blom & L. Nygren (Red.), *Socialt arbete i skolan: Villkor, innehåll och utmaningar* (s. 209–224). Studentlitteratur.
- Thunberg, S., & Arnell, L. (2021). Pioneering the use of technologies in qualitative research – A research review of the use of digital interviews. *International Journal of Social Research Methodology*, 25(6), 757–768.
<https://doi.org/10.1080/13645579.2021.1935565>
- Udd, L. (2004). *Vi är alla unika och ändå mer lika än vi tror – En bok om funktionshinder, etnicitet och bemötande*. SIOS.
- Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed 2024*.
<https://www.vr.se/download/18.4c9f221a191e4edf9053a474/1727853946433/God%20forskningssed%20VR%202024.pdf>

Bilagor

Bilaga ett Informationsbrev

Hej!

Vi heter Kia och Cecilia, vi läser socionomprogrammet vid högskolan Dalarna och arbetar med vårt examensarbete. Syftet med undersökningen är att skapa en djupare förståelse för skolkuratorers arbete kring skolmiljön gällande elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, med fokus på hinder och möjligheter. Med avseende på delaktighet, tillgänglighet och bemötande.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning då du jobbar som skolkurator med årskurs sju till nio.

Sex till åtta intervjuer kommer genomföras mellan den 5/2 och 21/2, respektive intervju beräknas ta cirka 40-60 minuter. Intervjun sker i första hand på din arbetsplats om detta är möjligt annars går det bra digitalt. Denna intervju kommer att spelas in för att sedan kunna transkriberas och anonymiseras. Inspelning och transkribering kommer förvaras säkert utan att obehöriga kommer åt det, för att sedan förstöras när arbetet är godkänt. Du kommer kunna ta del av det färdigställda examensarbetet om så önskas.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

För ytterligare information eller frågor var god kontakta nedanstående personer.

Falun 2025-01-30

Studenter:

Cecilia Österberg

H18cecos@du.se

Kia Varis

h22kiava@du.se

Handledare:

Maria Fjellfeldt

Docent och universitetslektor socialt arbete

Institutionen för hälsa och välfärd

mfj@du.se

Bilaga två

Intervjuguide

Inledning: Syftet med undersökningen är att skapa en djupare förståelse för skolkuratorers arbete kring skolmiljön gällande elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, med fokus på hinder och möjligheter. Med avseende på delaktighet, tillgänglighet och bemötande. Vi kommer att spela in denna intervju, samtycker du/ni fortfarande till att medverka?

Inledningsfrågor:

Kan du berätta om din utbildning och tidigare erfarenhet?

Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?

Hur många elever finns det på skolan eller skolorna du ansvarar för?

Delaktighet

Vad innebär begreppet delaktighet för dig som skolkurator?

Arbetar du med delaktighet i skolan?

- Om nej, varför inte?
- Om ja:

Hur arbetar du generellt med delaktighet i skolan?

- Individ (elev), grupp (klass/elever) och organisationsnivå?

På vilka eventuella sätt skiljer sig ditt arbete gällande delaktighet för elever med NPF och utan?

Vilka eventuella hinder möter du i arbetet gällande delaktighet i skolmiljön för elever som har NPF?

Vilka eventuella möjligheter kan du se för att förbättra arbetet gällande delaktighet för elever som har NPF?

Tillgänglighet

Vad innebär begreppet tillgänglighet för dig som skolkurator?

Arbetar du med tillgänglighet i skolan?

- Om nej, varför inte?
- Om ja:

Hur arbetar du generellt med tillgänglighet i skolan?

- Individ (elev), grupp (klass/elever) och organisationsnivå?

På vilka eventuella sätt skiljer sig ditt arbete gällande tillgänglighet för elever med NPF och utan?

Vilka eventuella hinder möter du i arbetet med tillgänglighet för elever som har NPF?

Vilka eventuella möjligheter kan du se för att förbättra arbetet gällande tillgänglighet för elever som har NPF?

Bemötande

Vad innebär begreppet bemötande för dig som skolkurator?

Arbetar du med bemötande i skolan?

- Om nej, varför inte?
- Om ja:

Hur arbetar du generellt med bemötande i skolan?

- Individ (elev), grupp (klass/elever) och organisationsnivå?

På vilka eventuella sätt skiljer sig ditt arbete gällande bemötande för elever med NPF och utan?

Vilka eventuella hinder möter du i arbetet med bemötande för elever som har NPF?

Vilka eventuella möjligheter kan du se för att förbättra arbetet gällande bemötande för elever som har NPF?

Avslutande

Hur ser förutsättningarna ut för dig att kunna påverka eller förändra vid behov i skolan?

Är det något mer du vill tillägga eller ta upp som vi inte har pratat om idag?

Bilaga tre

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig informationen om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

- Jag samtycker till att:
- delta i studien "Skolkuratorers arbete med elever som har neuropsykiatrisk funktionsnedsättning"
 - att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet.
 - följande personuppgifter samlas in: rösten, utbildning och arbetslivserfarenhet.
 - personuppgifter kommer att användas till examensarbete vid högskolan Dalarna.
 - de insamlade uppgifterna kommer att bevaras tills att uppsatsen är godkänd dock max tre år.

Plats och datum	Underskrift

Ansvarig för studien

Ort och datum: _____

Namnteckning: _____

Ort och datum: _____

Namnteckning: _____

Bilaga fyra

Blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor

Använd blanketten som en grund för forskningsetiska reflektioner tillsammans med din handledare och för att komma fram till bästa forskningsetiska förhållningssätt samt beslut om ansökan till den Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna alternativt Etikprövningsmyndigheten behövs eller ej. Blanketten behålls av studenten och handledaren.

Projekttitel: Skolkuratorersarbete med elever som har Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Student/studenter: Cecilia Österberg och Kia Varis

Handledare: Maria Fjellfeldt

		Ja	Tveksam t	Ne j
1	Kan frivilligheten att delta i studien ifrågasättas dvs. omfattar studien deltagare som kan betraktas tillhöra en sårbar grupp t.ex. barn (under 18 år), personer med nedsatt kognitiv förmåga, psykisk funktionsnedsättning eller sådana som har en beroendeställning till den som genomför studien t.ex. som patienter eller elever till densamma?			X
2	Innebär undersökningen att informerat samtycke inte kommer att inhämtas (d.v.s. forskningspersonerna kommer inte att få full information om undersökningen och/eller möjlighet att avsäga sig ett deltagande)?			X
3	Innebär undersökningen någon form av fysiskt ingrepp på forskningspersonerna?			X
4	Kan undersökningen påverka forskningspersonerna fysiskt eller psykiskt?			X
5	Används biologiskt material som kan härledas till en levande eller avliden människa (t.ex. blodprov)?			X
6	Avser du behandla känsliga personuppgifter, som etnicitet, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv?			X
7	Avser du behandla personuppgifter om lagöverträdelser, som brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden?			X
8	Avser du att behandla personuppgifter? Observera att: Samtliga uppgifter som kan kopplas till en levande person betraktas som personuppgifter, även om de är kodade eller krypterade. I händelse av att studentarbetet INTE omfattar några känsliga personuppgifter och heller INTE deltagare som tillhör en sårbar grupp eller deltagare som INTE står i beroendeställning till den som genomför studien, behöver inte någon ansökan till Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna göras. Vid behandling av personuppgifter ska dock ALLTID anmälan om detta göras till högskolans dataskyddsombud, via digital blankett som du finner här:	X		

	https://blankett.du.se/sv/behandlingav-personuppgifter-i-samband-med-studentarbeten-ny-anmalan			

Fastställd av Forskningsetiska nämnden 2020-09-23, uppdaterad 2023-03-10